

6. Trh práce

Výrazné oživení na pracovním trhu pokračovalo i ve 3. čtvrtletí.

Vývoj ve 3. čtvrtletí 2021 stvrdil pozitivní obrat, k němuž došlo na tuzemském pracovním trhu v předchozím kvartálu. Postupné jarní rozvolnění protipandemických opatření znamenalo návrat k normálu u velké části odvětví služeb. To se odrazilo ve vyšším počtu pracujících, nižší nezaměstnanosti i v návratu části neaktivních osob – hlavně mladších žen – na pracovní trh. Svižný růst soukromé i veřejné spotřeby spolu s postupně se zotavující investiční aktivitou vedly ke zlepšení hospodářské situace podniků, a podpořily tak pozitivní krátkodobá očekávání zaměstnanosti. Ta však narážela na značně vyčerpaný tuzemský pracovní trh s relativně malou disponibilní rezervou volných pracovních sil (v důsledku dlouhodobě vysoké míry zaměstnanosti i nástupu populačně slabých ročníků na trh). Toto narůstající napětí bylo částečně tlumeno zrychlením přílivu zahraničních pracovníků. I tak ovšem významně stimulovalo mzdový růst v tržních odvětvích. Po odeznění většiny krátkodobých „rušivých“ vlivů souvisejících s pandemií¹ se tak ve 3. čtvrtletí nominální růst průměrných mezd přiblížil k tempům z roku 2019. Na rozdíl od období předpandemické konjunktury byl však konfrontován s akcelerací spotřebitelských cen, což vedlo k tomu, že kupní síla výdělků zaměstnanců v některých váhově významnějších odvětvích již nerostla.

Pracovní trh se v mnohých rysech přibližoval ke stavu z období těsně před počátkem pandemie.

Celková zaměstnanost vzrostla ve 3. čtvrtletí nejvíce za poslední dva a půl roku.

Meziroční růst v celkové zaměstnanosti² ve 3. čtvrtletí 2021 zrychlil na 0,6 % a dosáhl maxima za poslední dva a půl roku. Celkový počet pracovníků přesto za svým předpandemickým vrcholem (2. čtvrtletí 2019) o 1,5 % (resp. 80 tis. osob) zaostával³. Na meziročním růstu se však podíleli výhradně zaměstnanci, jejichž stavy se ve 3. čtvrtletí rozšířily o 77. tis., nejvíce od poloviny roku 2018. Naopak pokles počtu podnikatelů se prohloubil na 6,1 % a méně jich bylo i ve srovnání s 2. čtvrtletím 2021 (o 1,6 %). Obtížná situace podnikatelů zejména v oborech souvisejících s cestovním ruchem a volnočasovými aktivitami obyvatel se odrážela i v průměrném počtu odpracovaných hodin, jenž stále za běžnou úroveň z předpandemického období mírně zaostával. Nelze také vyloučit, že část úbytku sebezaměstnaných souvisela s jejich přesunem do zaměstnaneckého stavu⁴.

Úbytky počtu sebezaměstnaných pokračovaly.

K vyšší zaměstnanosti přispěly ve 3. čtvrtletí nejvíce veřejné služby. Pokračoval i dlouhodobý rozvoj informačních a komunikačních činností.

Pro meziroční růst zaměstnanosti byly ve 3. čtvrtletí určující pohyby ve službách. V celém terciárním sektoru přibylo 1,1 % zaměstnaných (37 tis.), vývoj v dílčích odvětvích se vyznačoval značnou rozrůzněností. Projevovaly se jak dlouhodobé změny vázané na proměny věkové i kvalifikační skladby pracovníků, tak krátkodobé vlivy spočívající především v pokrízovém oživení spotřeby domácností. V dlouhodobě prosperujících informačních a komunikačních činnostech zaměstnanost meziročně vzrostla o 3,5 %. Jen mírně slabším tempem přibylo pracovníků v uskupení veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, které k růstu zaměstnanosti v celé ekonomice přispělo ze všech odvětví nejvíce (+29 tis.). Nadále se dařilo i činnostem v oblasti nemovitostí, kde se zvyšovaly počty zaměstnanců i sebezaměstnaných. K oživení celkové zaměstnanosti došlo ve většině odvětví poskytujících služby zejména pro podniky. Naopak v uskupení obchod, doprava, ubytování a pohostinství celková zaměstnanost meziročně stále mírně klesala (−0,7 %)⁵, zaměstnanců zde ale poprvé od konce roku 2019 přibylo (+0,5 %). V peněžnictví a pojišťovnictví zaměstnanost i v souvislosti s rozvojem digitalizace mírně klesala pátým rokem v řadě. Pracovní místa dále ztrácely rovněž ostatní činnosti služeb⁶, oproti celému loňskému roku (3,5 %) se ovšem pokles zmírnil na 0,4 %. Více než třetinu pracovníků zde tvoří sebezaměstnané osoby.

Uskupení obchod, doprava, ubytování a pohostinství bylo ovlivněno hlubším poklesem počtu sebezaměstnaných.

¹ Šlo např. o výplatu krizového ošetřovného či mimořádné „covidové“ odměny ve zdravotnictví a sociálních službách.

² Není-li uvedeno jinak, jsou údaje o zaměstnanosti v této kapitole vyjádřeny v pojetí národních účtů po očištění o sezónní vlivy. Jsou vyjádřeny ve fyzických osobách.

³ Oproti úrovni ze 4. čtvrtletí 2019 byla z jedenácti hlavních odvětvových uskupení zaměstnanost vyšší v informačních a komunikačních činnostech (+5,3 %), veřejné správě, obraně, vzdělávání, zdravotní a sociální péči (+4,9 %), činnostech v oblasti nemovitostí (+3,7 %) a ve stavebnictví (+0,6 %).

⁴ K mírnému poklesu počtu sebezaměstnaných došlo rovněž v období pokrízové expanze tuzemské ekonomiky v letech 2014 a 2015.

⁵ Celé uskupení táhly dolů hlavně obory těsně spjaté s cestovním ruchem. Naopak zaměstnanců v samotném obchodu dle údajů podnikových statistik oproti 3. čtvrtletí 2020 o 2,2 % přibylo.

⁶ Toto uskupení zahrnuje kulturní, zábavní a rekreační činnosti, ale i osobní služby pro domácnost.

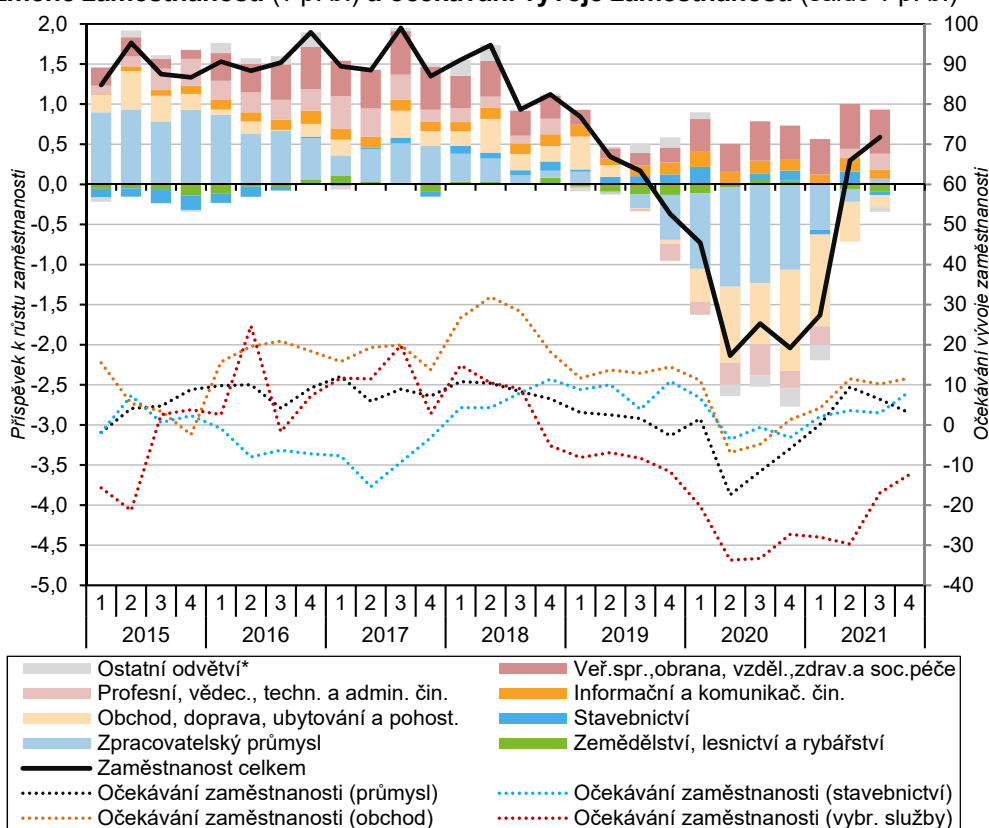
Meziroční pokles zaměstnanosti v průmyslu se ve 3. čtvrtletí zastavil.

Zaměstnanost v průmyslu se dostala na úroveň 3. čtvrtletí loňského roku. Meziroční zvýšení počtu zaměstnanců (1,1 %) bylo tlumeno hlubším úbytkem sebezaměstnaných. Podobně tomu bylo i ve stavebnictví, kde růst počtu zaměstnanců zrychlil na 2,8 %. Dlouhodobě vysoká poptávka po pracovní síle zde byla do značné míry saturována nábořem ze zahraničí. Počet všech cizinců pracujících v Česku v zaměstnaneckém postavení v posledních měsících silně rostl. V září jich úřady práce registrovaly rekordních 720 tis., meziročně o desetinu více. Rychle přibývalo občanů Ukrajiny, jejichž počet (214 tis.) převýšil i dlouhodobě dominantní skupinu zahraničních pracovníků ze Slovenska (208 tis.).

Krátkodobá očekávání zaměstnanosti byla v září nejvýše za poslední dva roky.

Dle konjunkturálních průzkumů vystoupala v září 2021 krátkodobá očekávání podniků v oblasti zaměstnanosti nejvýše od podzimu 2019. Pozitivní byla především v obchodu, ale i v průmyslu a stavebnictví. Ve službách však stále převažovaly podniky plánující propouštění lidí, a to především v oblasti dopravy, telekomunikací, bankovníctví či vydavatelských činností. Zároveň ale dále mírně rostl i podíl podniků, pro něž představoval nedostatek pracovníků jednu z růstových bariér – ve stavebnictví šlo v říjnu již o 47 % firem, v průmyslu o 21 % a ve službách o 19 %.

Graf č. 12 Celková zaměstnanost (meziročně v %), příspěvky odvětví k meziroční změně zaměstnanosti (v p. b.) a očekávání vývoje zaměstnanosti (saldo v p. b.)

* Těžba a energetika; Peněžnictví a pojišťovnictví; Činnosti v oblasti nemovitostí; Kulturní, zábavní a rekreační činnosti.
 Poznámka: Saldo očekávání vyjadřuje rozdíl v p. b. mezi kategoriemi růst versus pokles zaměstnanosti v nejbližších třech měsících. Údaje jsou sezónně očištěny a vztahují se k druhému měsíci daného čtvrtletí.
 Zdroj: ČSÚ (VŠPS, konjunkturální průzkumy)

Obecná míra nezaměstnanosti se letos od března snižovala.

Obecná míra nezaměstnanosti⁷ (ve věku 15 až 64 let) měla letos po dosažení březnového maxima (3,5 %) zřetelně sestupný trend, z velké části vlivem příznivého vývoje u žen. Efekt výrazného utlumení vládních stabilizačních programů (Antivirus, ošetřovné) byl kompenzován pozitivními dopady spojenými s plným „otevřením“ ekonomiky. V říjnu tak byla bez práce jen 2,4 % ekonomicky aktivních mužů, resp. 3,0 % žen. Ve srovnání s úrovní těsně před pandemií (z února 2020) narostla nezaměstnanost žen o 1,1 p. b., mužů pak o 0,6 p. b.

⁷ Není-li uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje o mírách nezaměstnanosti z VŠPS a jsou očištěny o sezónní vlivy.

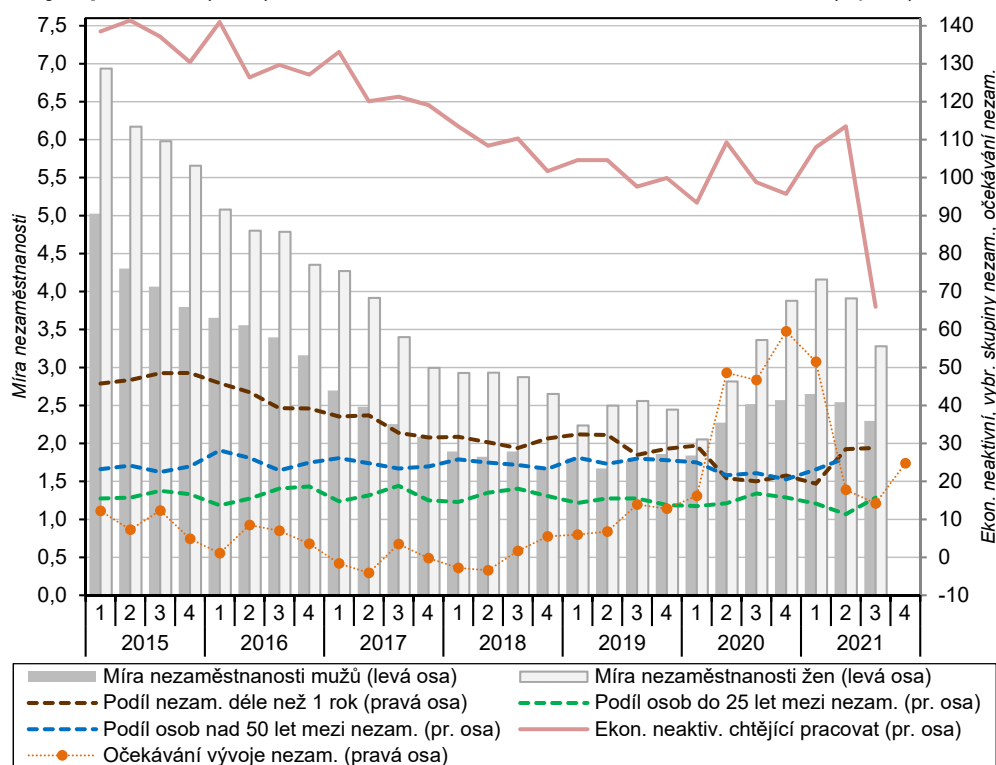
Míra nezaměstnanosti mladých žen od počátku roku výrazně klesla.

Řada odvětví služeb silně zasažených útlumem poptávky během pandemie se letos v létě a na podzim rychle zotavovala a začala opět nabírat pracovníky, z čehož patrně více profitovaly ženy. Na druhé straně nabídka zkrácených pracovních úvazků, která by „vtáhla“ na pracovní trh ještě větší počet žen, patrně zatím úrovně z roku 2019 nedosáhla⁸. Letos se zlepšovala i pozice mladých uchazečů o práci. Míra nezaměstnanosti u žen do 25 let klesla z lednových 15,6 % na 7,7 %, pozitivní posun u mladých mužů byl podstatně skromnější – z 8,5 % na 7,9 %. Dlouhodobě nezaměstnaných ale meziročně přibýlo, jejich podíl na celkové nezaměstnanosti se ve 3. čtvrtletí přiblížil ke 30 % (k běžným hodnotám z konjunkturního roku 2019). Za celé 3. čtvrtletí klesla meziročně celková nezaměstnanost ve většině regionů. Lidí bez práce ale mírně přibýlo v Moravskoslezském kraji, kde se patrně projevil pokračující útlum těžby uhlí. Byť tento region společně s Karlovarským krajem patřil k nejpostiženějším, míra nezaměstnanosti v nich výrazněji nepřesáhla 5 %.

Obavy domácností z růstu nezaměstnanosti ve 3. čtvrtletí klesly, volných pracovních míst dále přibývalo.

Obavy domácností z růstu nezaměstnanosti (v nejbližších dvanácti měsících) během 3. čtvrtletí prudce oslabily a vrátily se na nízkou úroveň z poloviny roku 2019⁹. Počet volných pracovních míst v nabídce úřadů práce vystoupal v září na 358 tis. Meziročně přibýlo zejména míst s nízkými kvalifikačními nároky, mířících primárně na zahraniční pracovníky. Vzrostla i nabídka pro uchazeče s alespoň maturitním vzděláním.

Graf č. 13 Obecná míra nezaměstnanosti (v %), podíl dlouhodobě nezaměstnaných a osob ve věku do 25 a nad 50 let mezi nezaměstnanými (v %), ekonomicky neaktivní chtějící pracovat (v tis.)* a očekávání nezaměstnanosti u domácností (v p. b.)**

Pozn.: Údaje o míře nezaměstnanosti jsou po sezónním očištění, ostatní ukazatele nikoli.

*Jde o osoby, které nepracují, aktivně práci nehledají, ale přitom uvádějí, že by chtěly pracovat.

**Sezónně očištěné saldo očekávání nezaměstnanosti v nejbližších 12 měsících (rozdíl mezi procentuální četností odpovědí domácností růst a pokles, vyjádřený v procentních bodech). Vztahuje se k prostřednímu měsíci daného čtvrtletí.

Zdroj: ČSÚ (VŠPS, konjunkturální průzkum)

Do reálného růstu průměrných mezd

Průměrná hrubá měsíční mzda dosahovala ve 3. čtvrtletí nominálně 37 499 korun a meziročně se navýšila o 5,7 %. Po zohlednění svižného růstu spotřebitelských cen se

⁸ Zatímco v 1. čtvrtletí 2019 pracovalo na zkrácené úvazky 12,3 % žen ve věku 15 a více let, ve 2. čtvrtletí 2021 jen 11,0 %. Mezi ženami ve skupině 15 až 29 let byl v tomto období pokles ještě viditelnější – z 15,0 % na 11,8 %.

⁹ V listopadu se ovšem v souvislosti s razantním zhoršením epidemické situace opět navýšily, úrovně z počátku roku ale zatím zdaleka nedosáhly.

výrazně promlouval sílící cenový růst.

Mezikvartální růst průměrné mzdy se ve 3. čtvrtletí mírně zvýšil.

mzda reálně zvýšila o 1,5 %. V žádném čtvrtletí během celého konjunkturního období let 2015 a 2019 se přitom růst koupěschopnosti zaměstnaneckých výdělků nesnížil pod 2 %. Mzda po očištění od sezónních vlivů (např. i vyplacených odměn) se oproti 2. čtvrtletí 2021 zvýšila o 1,5 %. Mezikvartální tempa během letošního roku mírně zrychlovala, což odpovídalo i postupnému zotavování ekonomiky. Poprvé od počátku pandemie však poskytuje v zásadě nerozostřený obraz dynamiky mezd i jejich meziroční srovnání. Ve 3. čtvrtletí nebyly letos ani loni v oblasti veřejných služeb vyplaceny mimořádné odměny ve významnějším objemu. Rovněž průměrná odpracovaná doba připadající na zaměstnance se v celé ekonomice meziročně téměř nezměnila a blížila se běžné úrovni před pandemií.

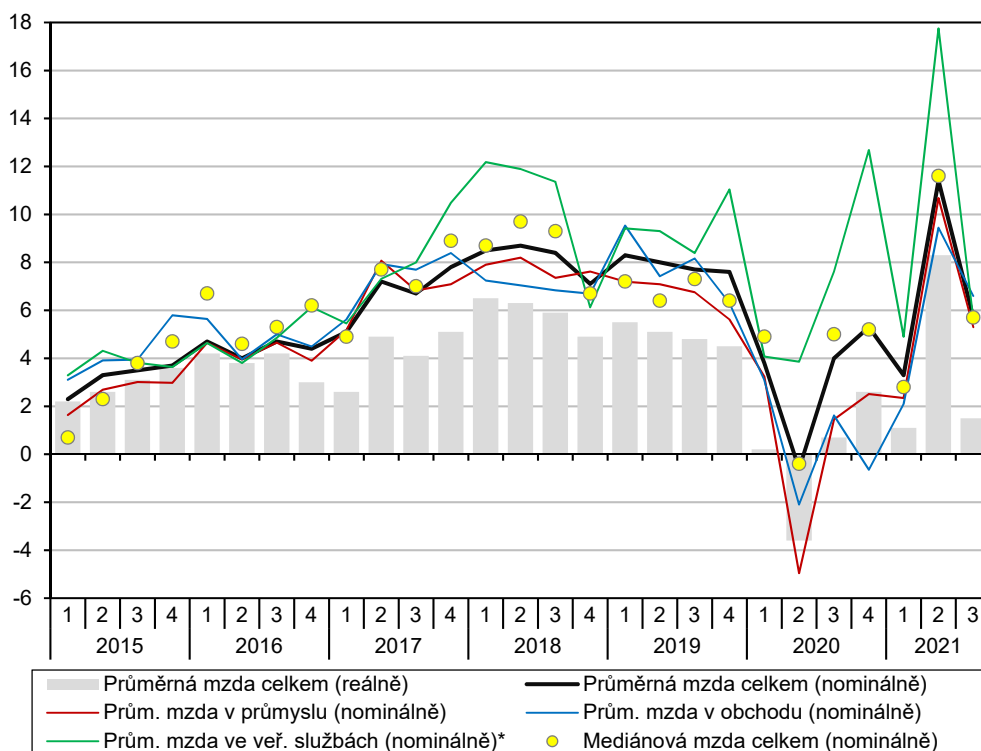
Mzdové tempo ovlivňoval mix protisměrně působících faktorů.

Prorůstově působilo ve 3. čtvrtletí na výši mezd zvyšující se napětí na pracovním trhu spojené jak s nízkou nezaměstnaností, tak s vysokým a dále rostoucím počtem volných pracovních míst. Nedostatek zaměstnanců limitoval produkci ve většině významných odvětví. Opačný vliv mělo patrně snížení efektivního zdanění u pracovníků, jež firmám umožnilo udržet vysokou zaměstnanost při nižším tlaku na růst nákladů práce. Část zaměstnavatelů zejména v tržních odvětvích tak zohlednila fakt, že lidem stoupnou čisté výděly i bez zvyšování hrubých mezd. Kromě toho se mnohé firmy v odvětvích silně zasažených pandemií navzdory vládním stabilizačním programům potýkaly s finančními problémy, což jim snižovalo možnosti lepšího ohodnocení nových i stávajících pracovníků.

Ve zpracovatelském průmyslu zůstávalo tempo mzdového růstu podprůměrné.

Ve váhově dominantním odvětví zpracovatelského průmyslu se ve 3. čtvrtletí průměrné mzdy meziročně zvýšily o podprůměrných 5,4 %. Mzdová tempa zde za úrovní celé ekonomiky zaostávala i v období 2018 až 2020. Poprvé od roku 2018 zde však narostl evidenční počet zaměstnanců. Ten se ve 3. čtvrtletí meziročně zvyšoval ve většině významnějších průmyslových oborů – vyjma strojírenství a potravinářství. Dlouhodobý úbytek pracovních míst v těžbě a dobývání zrychlil, průměrná mzda zde vzrostla o 7,5 % a držela se již jen těsně nad úrovní celé ekonomiky. V zemědělství a lesnictví, stejně jako ve stavebnictví naopak poptávka po pracovní síle rostla, procentní růst mezd ale zůstával podprůměrný, obdobně jako jejich výše.

Graf č. 14 Průměrná nominální a reálná mzda a mzdový medián (meziročně, v %)

*Zahrnuje odvětví s významnou rolí státu: Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení; Vzdělávání; Zdravotní a sociální péče; Kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Zdroj: ČSÚ

V rámci služeb vzrostla průměrná mzda nejvíce v činnostech v oblasti nemovitostí. Byla podpořena i vyšším počtem odpracovaných hodin.

Průměrná mzda v celém sektoru služeb dosáhla ve 3. čtvrtletí téměř 39 tis. korun a meziročně se zvýšila o rovných 6 %. Nejvíce vzrostla v činnostech v oblasti nemovitostí (11,8 %), a to i díky vyššímu počtu odpracovaných hodin. V klíčovém odvětví obchodu byl mzdový růst lehce nadprůměrný (6,6 %), zčásti i vlivem nižší loňské základny. Mzdové tempo v dopravě a skladování činilo 4,4 % a bylo jedním z nejslabších ze všech tržních odvětví. Druhým rokem v řadě zde klesal i počet zaměstnanců, což souviselo s problémy v dodavatelských řetězcích v průmyslu i s pomalým ožíváním příjezdového cestovního ruchu. Pracovní místa stále mírně ztrácelo i ubytování, stravování a pohostinství. Průměrné mzdy zde i díky navýšení minimální mzdy posílily o 7,1 %. Jejich výše ale dosahovala jen třetiny úrovně výdělků v informačních a komunikačních činnostech, kde činila 64,8 tis. korun měsíčně. Dynamický rozvoj ICT, zvýrazněný během pandemie, se v tomto odvětví odrazil i ve svižném růstu zaměstnanosti (3,2 %) i průměrných mezd (6,5 %). Peněžnictví a pojišťovnictví naopak pracovní místa mírně ztrácelo a také mzdové tempo zde za oblastí ICT dále zaostávalo.

Mzdový růst ve veřejných službách byl nadále výrazně diferencovaný.

Pokračoval i rozvoj veřejných služeb, kde přibývala pracovní místa ve všech hlavních odvětvích – nejvíce ve vzdělávání. Mzdový růst byl i ve 3. čtvrtletí výrazně rozrůzněný, na rozdíl od předchozích období se projevil hlavně vliv selektivního navyšování platových tabulek. Ve zdravotní a sociální péči mzda vzrostla o rovných 8 %, ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení o 2,3 %.

Mzdová diferenciaci se ve 3. čtvrtletí příliš nezměnila.

Medián mezd čítal ve 3. čtvrtletí u mužů 35,1 tis. korun, u žen 30,4 tis. korun. U obou pohlaví vzrostl meziročně shodně o hodnotu mírně přes 5,5 %. Podobně jako v předchozí části letošního roku se mzdové rozpětí nepatrně rozšířilo. Loni tomu bylo opačně, neboť mzdy zaměstnanců s nejnižšími výděly narůstaly vyšším procentuálním tempem nežli výděly vysokopříjmových zaměstnanců, a to především v 1. a 3. čtvrtletí.